

Oponentský posudok doktorandskej dizertačnej práce Ing. Elišky Pešlovej :
„ Sociálne – právni aspekty mezinárodných únosu detí „

Medzinárodné únosy detí sa stávajú medzinárodne závažnou sociálnou a najmä právnou problematikou, ktorá naväzuje na pomerne dnes už časté zmiešané manželstvá alebo zmiešané partnerské vzťahy s bojom o dieťa či deti po ich rozpade vzťahu. Potom „trestať“ partnera únosom ich spoločného dieťaťa od toho, komu bola výchova a starostlivosť zverená sa stalo dôvodom ich únosu. Tento problém nepostihuje len miešané manželstvá, avšak práve u týchto dosahuje niekedy prakticky neriešiteľné situácie. Z toho pohľadu hodnotí oponent prácu ako novú a stále aktuálnu.

Práca je napísaná na 186 stranách, plus zoznam použitej literatúry a početné prílohy. Po stránke formálnej a obsahovej spĺňa kritéria dizertačnej práce. V teoretických kapitolách nás autorka uvádza do problematiky medzinárodného únosu detí, podrobne popisuje domáce i medzinárodne právne úpravy a inštitúcie.

Výskumnú časť rozdelila autorka na 3 časti, v prvej časti analyzuje 15 prípadových štúdií a ich porovnanie o premiestňovaní detí do ČR a z ČR do zahraničia. V druhej časti zisťovala informovanosť verejnosti o problematike medzinárodného únosu detí v Českých Budejoviciach u 304 respondentov a v tretej časti výskumu dotazníkovou metódou 15. otázok zisťovala znalosť príslušných orgánov sociálne- právnej ochrany detí v Juhočeskom kraji. Tu bola návratnosť dotazníkov len 40 %, čo autorka vysvetľuje vysokou zaťaženosťou oslovených pracovníkov.

V diskusii interpretuje autorka dosiahnuté výsledky a definuje všeobecne odporúčania pre prax.

Práca je nie len zaujímavá ale najmä podnetná pre diskusiu.

1. Aké preventívne opatrenia zo strany štátu by ste navrhovali, ktorými by sa obe strany zaväzovali rešpektovať práva dieťaťa na oboch rodičov v prípade rozpadu ich vzťahu a pri rešpektovaní rozhodnutí sudov o zverení dieťaťa do výchovy jednému z rodičov.
2. Ako sa právnymi prostriedkami dajú riešiť únosy detí moslimských partnerom, teda otcov ich detí, pri rešpektovaní moslimských tradícií o úlohe otca v rodine.
3. Ako zabrániť právnickým trikom, ktoré rozhodujú v neprospech jedného z rodičov, takže ten nakoniec siahne k podvodu a únosu.

Tieto otázky sú skôr podnetom do diskusie a neznižujú hodnotu dizertačnej práce. Záverom odporúčam komisii, aby po úspešnej obhajobe bola menovanej udelená vedecká hodnosť PhD v danom odbore.

Bratislava 18 / 09 / 09

prof. MUDr. Ladislav Šoltés, Dr.Sc. Dr.h.c..

Posudek oponenta dizertační práce

Student : Ing. Eliška PEŠLOVÁ

Název práce: Sociálně-právní aspekty mezinárodních únosů dětí

Školitel: Doc. JUDr. Vilém KAHOUN, Ph.D.

Oponent: Doc. JUDr. PhDr. Jiří BÍLÝ, CSc.

Vlastní hodnocení:

Jak autorka dizertační práce v úvodu předestřela, základní a nosnou výzkumnou otázkou je, zda podle Úmluvy o občansko-právních aspektech mezinárodních únosů dětí je dodržována Úmluva o právech dítěte. Moje poznámky se budou týkat proto víceméně této základní teze, která se prolíná tématicky celou předloženou prací. Její charakter by měl být proto především právní, neboť se zabývá tematikou několika soukromo - a veřejnoprávních oborů. Je sice pravdou, že „plovoucí“ tým zástupců spolupracujících subjektů, tj. organizací a institucí státní správy, samosprávy a neziskového sektoru, jehož posláním je zejména koordinace a monitorování situace na teritoriální úrovni, řešení případu, iniciování primární prevence, osvěty a navrhování nových opatření pro minimalizaci příčin únosu dětí, patří do komplexu veřejné správy. Finální podobu celé kauzy však nakonec stejně musí rozhodnout s konečnou platností soud, jehož limity právní praxe jsou určeny dvěma výše uvedenými právními dokumenty.

Přítom mezinárodní únosy dětí je problémem zasahujícím do mnoha vědních disciplín. Není ho tedy možné zkoumat pouze v rámci práva, resp. trestního práva, i když pochopitelně tento náhled převažuje. Je to komplexní problém, který vyžaduje i v rámci práva interdisciplinární přístup. Protože interdisciplinaritou rozumíme přenos poznatků mezi účastnickými institucemi, vzájemnou inspirací a metodologickou provázanost, je to problém, který se dotýká sociální práce. Při zásahu musí policista používat empatie, oběti porozumět v celkovém rozsahu jeho možností, jeho komunikace musí být taktéž na vysoké úrovni. To se samozřejmě týká i ve vztahu k zúčastněným osobám incidentu, pachatele únosu vůbec.

Problém dále zasahuje do práva občanského, rodinného, přestupkového a policejního, přičemž trestní právo by mělo nastoupit až za situace, kdy problém není možné řešit některým z jeho institutů. Pokud je použití trestního práva nezbytné, ani tehdy nemůže působit izolovaně, vždy je třeba zohlednit komplexnost problému.

Únosy dětí nejsou soukromou záležitostí – netýkají se pouze obětí a únosců, je to problém celé společnosti. Únos je totiž nejen útok na základní lidská práva dítěte, ale i druhého z rodičů, a to je pochopitelně nezákonné. Únos znamená, že všichni, kteří jej na vlastní kůži zažívají, fyzicky či duševně trpí. Aby bylo zabráněno dalším neoprávněným útokům především na děti, existuje celá řada zákonů, které autorka vzorně uvádí. Přesto však jsou únosy stále velice frekventovaným jevem, takže bohužel musíme říci, že jsou relativně běžné. Pro toho, kdo se stal terčem únosu, je někdy velice těžké najít pochopení a efektivní pomoc. Bohužel existuje stále vcelá řada názorů a přístupů ze strany společnosti, které způsobují, že oběť není dostatečně hájena, čímž nepřímo dává iniciátorovi únosu volnou ruku. Znovu zdůrazňuji, že v rámci ochrany lidských práv uneseného dítěte je bezpodmínečně nutné vždy konsekventně pojednat i o dotčených právech druhého z rodičů. Zákony samy o sobě nedokážou tomuto specifickému násilí zabránit, jsou však pouze dobrým základem pro vyřešení tohoto závažného problému.

Měli bychom si uvědomit, že psychické násilí je fenomén, který se stále častěji vyskytuje ve smíšených rodinách (manželstvích). Legální definici pojmu mezinárodního únosu uvedenou v zákoně naše právní úprava specificky neuvádí. Určitým způsobem se o ni pokusila důvodová zpráva k mezinárodním dokumentům. Únos dítěte charakterizuje jako násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti. V rámci tohoto jednání lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i ohroženou, proti níž takové útoky směřují. Další definici bychom mohli odvodit např. z Doporučení Rady Evropy R (85)4 o násilí v rodině z 26. 3. 1985, které jej definuje jako násilné chování v rodině, které zahrnuje jakýkoli čin nebo opomenutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají duševní integritu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj osobnosti, v tomto případě zejména dítěte. Bylo by otázkou k další diskuzi, zda je vůbec legální definice tohoto pojmu nezbytná a zda by svým vymezením nesvazovala naše orgány činné v trestním řízení při posuzování toho, kdy únos dítěte naopak zabránil dalším útokům na jemnou psychiku dítěte či nikoliv. V případě, kdy orgán činný v trestním řízení naopak nemá dostatečné znalosti této problematiky, by samozřejmě jeho legální definice mohla být nápomocná. Nesmíme ale zapomínat, že problematika únosu dětí není jen čistě pojmem právním. Je třeba na něj nazírat z pohledu sociálně-vědeckého, který nahlíží

na něj jako na závažný sociálně-patologický jev s důrazem na jeho ničivé dopady na sociální skupinu rodiny, která tak neplní své společenské funkce, dále z pohledu genderového a psychologického, který primárně vyzdvihuje důsledky únosu pro přímou oběť.

Právní skladba pojmu únosu je bohužel zatížena značnou stereotypizací. Automaticky se spojuje s únoscem – ženou, majoritně zastoupenou, a dítětem. Tento přístup pak nejenže působí diskriminačně vůči mužům jako obětem, ale zcela vylučuje další členy rodiny, zejména prarodiče, ať už jako oběti nebo násilné osoby, ačkoli i tito spadají do fenoménu únosu. Únos je vědomá činnost, má podobu fyzického, psychického či jiného násilí, nejčastěji v jejich kombinaci. S domácím násilím má únos dítěte společnou i vzájemnou blízkost osob – oba aktéři jsou, nebo v minulosti byli, osobami blízkými. Stejně tak uplatnění moci a kontroly – postavení oběti a pachatele je nerovné a jejich role se v průběhu incidentu nemění; pachatel únosu uplatňuje kontrolu nad životem dítěte zejména v oblasti jeho sociálních kontaktů a vlastně násilím uplatňuje moc nad jeho životem.

Potlačení, resp. minimalizování únosů dětí není jednorázový projekt, který je možno uskutečnit během několika málo měsíců či let. Je to záležitost osvěty výchovy k manželství, rodičovství a odpovědnosti, k aktivitám, které může změnit jen změna duchovního klimatu společnosti minimálně té evropské. Různé úmluvy o odstranění všech forem diskriminace připouští občas rozšiřování práv, zejména skupinových, které ovšem vede k narůstání nekonekventnosti celého souboru lidských práv. Lidská práva, včetně práva dítěte, jsou jednou stránkou lidské existence, v životě člověka však musí být pro zdravý vývoj jedince i společnosti vyvažována správně vymezenou rodičovskou a rodinnou odpovědností. Je sice dobré učit lidským právům, je však nutné vychovávat člověka vědomého si svých práv a uvědomujícího si, že bez vlastní odpovědnosti jeho práva nebudou nic platná.

Aktuálnost zvolené problematiky:

Problematika mezinárodních únosů dětí je téma na výsost aktuální, neboť souvisí s nosnými tématy, které hýbou s lidskou společností počátku 21. století. Aby každý člověk mohl aktivně přispívat k naplnění cílů uvedených v mezinárodních dokumentech o lidských právech a propagovat mezinárodní solidaritu a spolupráci, které jsou nutné pro vyřešení globálních problémů týkajících se života jednotlivců a společenství a uplatňování základních práv a svobod, je třeba považovat za hlavní řídicí principy vzdělávací politiky i téma ochrany dětí a dalších členů rodiny. Uvědomění si z nutnosti vzrůstající globální vzájemné závislosti rodiny a společnosti (státu) souvisí s dialektikou tématu, které autorka zpracovala.

Stanovené cíle doktorské dizertační práce (splnění cílů):

Autorka si vytkla tyto cíle:

1. popsat úroveň veřejného mínění pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí v Jihočeském kraji ohledně mezinárodních únosů dětí
2. popsat a analyzovat úroveň informovanosti občanů v Českých Budějovicích o problematice mezinárodních únosů dětí
3. zjistit dialektiku zpětného odrazu akceptace a reflexe v činnosti Úřadu pro mezinárodní ochranu dětí a Úmluvy o právech dítěte
4. zjistit, zda příslušné soudy při řešení případů přemístění dětí z místa jejich obvyklého bydliště dle Haagské úmluvy o únosech dětí, jednají v souladu v Úmluvou o právech dítěte.

Autorka cílům vyhověla, stanovené cíle práce byly naplněny, byť s dílčími nedostatky.

Nové poznatky, které byly dosaženy v doktorské dizertační práci – detailně popsat:

1. Autorka prokázala, že praxe příslušných českých orgánů při řešení případů protiprávního přemístění nebo zadržení dítěte není zcela v souladu s čl. 3 Úmluvy o právech dítěte a čl. 13 Haagské úmluvy o únosech dětí
2. Autorka prokázala, že rodiče, kteří se potýkali s případem mezinárodních únosů dítěte, nebyli často dostatečně informováni o této problematice
- 2a. Autorka prokázala, že speciálně informovanost veřejnosti krajského města Českých Budějovic o problematice mezinárodních únosů dětí je značně nízká
3. Autorka prokázala, že nízká úroveň řešení případů mezinárodních únosů dětí v ČR spočívá v nedostatečném využívání právních nástrojů daných mezinárodními konvencemi, a nízkou úrovní prevence, tj. výchovy k odpovědnému manželství a rodičovství, což je specifikum, mající v ČR jeden z nejnižších standardů v rámci členských zemí EU

Připomínky:

V souladu s dikcí předložené práce se domnívám, že autorka ne zcela dostatečně vymezila problém jako kategorii, a to ani právnicky, ani sociologicky. Mezinárodní únosy dětí je totiž natolik zvláštní, samostatný fenomén, že jej můžeme považovat za jeden ze specifických projevů domácího násilí. Na straně 13 sice autorka správně uvádí, že tyto „únosy představují závažnou sociálně-právní problematiku, neboť dochází k porušení práv rodičů i dětí, a proto vyžadují zvláštní pozornost“, což je pochopitelně správné, ale z principu

věci vyplývá, že jsou součástí daleko širší vazby příčinného a následného jednání, jehož konsektivní vztah je zřejmý. Mimořádnost této kategorie přitom neplyne ani tak ze samotného násilí, ale spíš z toho, vůči komu a za jakých psychologických okolností je uplatňováno. Právě tyto příznačné okolnosti jsou zvýrazňovány v pojmech zneužívání dítěte. Zatímco však pojem mezinárodního únosu dítěte zůstal víceméně omezen na stránky odborné literatury, výraz domácího násilí byl rychle zmedializován a stal se tak oficiální klíčovou formulací používanou při prezentaci a odtajnění problému před širokou veřejností.

Autorka náležitě zpracovala současný stav právní úpravy problematiky mezinárodních únosů dětí, kde prokázala patričnou znalost reálií problému. V souladu s tím uvedla i stručnou charakteristiku institucí, zabývajících se v rámci popisu práce tímto tématem. Myslím, že není nutné v žádném případě se kriticky vyjadřovat k těmto kapitolám a subkapitolám, neboť jsou vcelku v pořádku.

Několik drobnějších výhrad mám ke kapitole 3. – metodika. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci sociologickou zabírající i exkurz právní, patří, přesněji řečeno, do oboru sociologie práva, a proto by bylo namístě, kdyby autorka vymezila jasně, o jakou metodu a metodiku se v její práci jedná a objasnila, proč se podřídila právě zvolené metodě a metodice. Předpokládám, že autorce jsou tyto postuláty teoreticky jasné, nicméně vzhledem k tomu, že se jedná o kvalifikační práci, kde formální náležitosti pro hodnocení, jako je např. míra zvládnutí základních principů argumentace, schopnost formulovat vlastní závěry, dosažená metodologická úroveň apod. měly by být přesto v souladu s interní studijní normou vyžadovanou pro tento typ kvalifikační práce. Nechci, aby tato má připomínka byla přeceňována, neboť toto nepovažuji za nosný nedostatek, pouze za formální chybu.

V práci postrádám také rys právní komparatistiky. Už vzhledem k pojmovým relacím a korelacím, jako je termín „mezinárodní únos dítěte“, se nabízí srovnání jednotlivých prvků práva a jeho institutů mezi ČR a některým ze členských států EU se zřetelem na praxi řešení daného problému. Mám na mysli výslovně srovnávání mezi jednou právní kulturou, tedy mikrokomparatistikou a nikoli mezi právními kulturami navzájem, tedy makrokomparatistikou, která by byla pro dizertační práci již nadstandardním požadavkem. Vzhledem k tomu, že se jedná o téma, kam se prolínají prvky mezinárodního práva soukromého, byla by právní komparatistika vítaným doplňkem a bezesporu společensky žádaným praktickým pokusem o globální poznání a osvojení si zvláštností platné právní úpravy v určitých zemích v určité geopolitické, kulturní a hospodářské oblasti. Pečlivě zpracované případové studie české právní provenience, které autorka provedla a doplněné o porovnání s praxí jiného státu by měly cenný faktografický impact a rozšířily by informační databázi problému.

ZÁVĚR (doporučení k obhajobě a návrh na udělení Ph.D. ve vědním oboru..., nedoporučení, resp. přepracování):

Myslím, že práce přes vytčené nedostatky splnila svůj účel, autorka prokázala v tomto duchu požadovanou erudici. Proto moje kritické připomínky již splnily svůj účel co by doporučení autorce k její budoucí vědecké a odborné práci.

Tuto dizertační práci k obhajobě za účelem udělení Ph.D. v oboru Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky dětí, dospělých a seniorů **d o p o r u č u j i**.

Místo vypracování a datum: Praha, 25. října 2009

Podpis:

Posudek oponenta disertační práce

Student: Ing. Eliška Pešlová

Název práce: Sociálně-právní aspekty mezinárodních únosů dětí

Školitel: doc. JUDr. Vilém Kahoun, Ph.D.

Oponent: prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

Aktuálnost zvolené problematiky:

Stále přibývá počet rodin, kdy je jedním z partnerů cizinec. Při výchově dětí v těchto rodinách vznikají mezi partnery často vážné rozpory, které v řadě případů končí protiprávním únosem dětí jedním z rodičů do jiné země. Tyto komplikované situace někdy nedokáží uspokojivě vyřešit ani české příslušné instituce (zejména soudy a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí). Předloženou práci proto považuji za vysoce potřebnou a aktuální, která může přispět ke zvýšení informovanosti jak odborné, tak laické veřejnosti.

Stanovení cíle doktorské disertační práce:

Cílem práce bylo

- zjistit, zda příslušné soudy, při řešení případů přemístění dětí z místa jejich obvyklého bydliště dle Haagské úmluvy o únosech dětí, jednají v souladu s Úmluvou o právech dítěte;
- zjistit, zda Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, při řešení případů přemístění dětí dle Haagské úmluvy o únosech dětí, respektuje Úmluvu o právech dítěte;
- zjistit informovanost veřejnosti v Českých Budějovicích o problematice mezinárodních únosů dětí;
- zjistit úroveň znalostí pracovníků místně příslušných orgánů sociálně-právní ochrany dětí v Jihočeském kraji o této problematice.

Takto vymezené cíle jsou reálné a odpovídají charakteru práce. Po prostudování práce jsem dospěl k závěru, že se zejména první tři cíle podařilo naplnit. Určitý

problém vidím ve vytyčení čtvrtého cíle. Autorka si vytyčila hypotézu, že úroveň znalostí pracovníků místně příslušných orgánů sociálně-právní ochrany dětí v Jihočeském kraji o problematice mezinárodních únosů dětí je 60 %. Toto číslo bylo stanoveno na základě předvýzkumu ze vzorku pouhých 10 dotazníků, což je velmi malý počet. Škoda, že nízká návratnost dotazníků od pracovníků místně příslušných orgánů sociálně právní ochrany dětí neumožnila obecnější interpretaci výsledků. To, že tuto problematiku nezná laická veřejnost, není překvapující (ta nezná mnohem závažnější věci), ale pracovníci, kteří se touto problematikou profesně zabývají, by ji znát měli.

Nové poznatky, které byly dosaženy v disertační práci:

- Tato disertační práce představuje doposud jediné komplexní zpracování problematiky mezinárodních únosů dětí jejich rodiči v České republice.
- Zpracované případové studie jasně ukázaly, že příslušné instituce, a to zejména soudy a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, nesprávně implementují Haagskou úmluvu o únosech dětí do praxe, popř. byla objevena i určitá snaha o standardizovaný postup při řešení případů protiprávního přemístění nebo zadržení dětí, který nebyl v souladu s Úmluvou dítěte.
- Příslušné instituce by se měly zaměřit na vypracování národní strategie prevence případů protiprávního přemístění nebo zadržení dětí jejich rodiči
- Je nutné zásadně zvýšit informovanost o této problematice zejména u pracovníků, kteří se uvedenou problematikou profesně zabývají, tak i u laické veřejnosti.

Připomínky:

K práci nemám závažnější připomínky. Větší počet případových studií a zejména počet dotazníků u odborné veřejnosti by jistě přispěl k větší reprezentativnosti výzkumu.

V diskusi při obhajobě by se autorka mohla vyjádřit k následujícím otázkám:

1. Je Haagská úmluva o únosech dětí v souladu s Úmluvou o právech dítěte, nebo je v některých bodech v rozporu?
2. Zabývala se autorka také některými mezinárodními zkušenostmi z této problematiky?

Závěr:

Doktorandka v souladu s cíli disertace vypracovala komplexní a ucelený pohled na danou problematiku. To je možné konstatovat nejen na základě provedeného vlastního výzkumu, ale i rozsáhlého popisu právní úpravy zkoumané problematiky včetně příslušných institucí.

Disertační práce tak splňuje potřebná kritéria a proto, s ohledem na uvedené skutečnosti, doporučuji disertační práci k obhajobě a po její úspěšném průběhu paní Ing. Elišce Pešlové udělit vědeckou hodnost Philosophiae Doktor (PhD.) ve vědním oboru: Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky dětí, dospělých a seniorů. Rovněž doporučuji, aby výsledky disertační práce byly publikovány v odborném tisku či jinou vhodnou formou zpřístupněny odborné veřejnosti.

prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

Vysoká škola ekonomická v Praze

V Praze, 15.10.2009